

Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Yönetim Planlaması

**Cem O. Kırac^(1,2), Canan Orhun⁽³⁾, Ayhan Toprak⁽⁴⁾, N. Ozan Veryeri⁽¹⁾,
Dr. Umberto Galli-Orsi⁽³⁾, Yrd.Doç.Dr. Vahdet Ünal⁽⁵⁾,
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Erdem⁽⁶⁾, Ahmet Çalca⁽⁷⁾, Güner Ergün⁽⁴⁾,
Bahar Suseven⁽⁸⁾, Prof.Dr. Ahmet C. Yalçiner^(1,9), Emrah Manap⁽⁴⁾,
Zafer Kızılkaya⁽¹⁾, M. Kemal Battal⁽¹⁾, Yalçın Savaş⁽¹⁾, Damien Dessane⁽³⁾,
Z. Derya Yıldırım^(1,10), Yrd.Doç.Dr. Nuray G. Veryeri^(1,11),
Gökhan Kaboğlu^(1,12), Semiha Çağlayan⁽¹⁾,
Eren Özden⁽¹⁾ ve Dr. Harun Güçlüsoy⁽¹³⁾**

- ⁽¹⁾ *Sualtı Araştırmaları Derneği (SAD), Akıncılar Sok. 10/1, Maltepe, Ankara
Tel: 0312.230 3520 Faks: 0312.230 3523 E-posta: sad@sad.org.tr*
- ⁽²⁾ *Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, Ankara*
- ⁽³⁾ *Rubicon Vakfı, Wageningen, Hollanda*
- ⁽⁴⁾ *ÖÇKK Başkanlığı, Alparslan Türkeş Cad. 31. Sok. 10.lu Bina, Gazi, Ankara*
- ⁽⁵⁾ *Ege Üniversitesi, Su Ürünleri Fak., Avlama Teknolojisi ABD, Bornova, İzmir*
- ⁽⁶⁾ *Muğla Üniversitesi, Su Ürünleri Fak., Kötekli, Muğla*
- ⁽⁷⁾ *Akyaka Belediye Başkanlığı, Ula, Muğla*
- ⁽⁸⁾ *Gökova Akyakayı Sevenler Derneği, Akyaka, Ula, Muğla*
- ⁽⁹⁾ *ODTÜ Deniz Mühendisliği Araştırma Merkezi, Ankara*
- ⁽¹⁰⁾ *Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Bornova, İzmir*
- ⁽¹¹⁾ *Ordu Üniversitesi, Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, Fatsa, Ordu*
- ⁽¹²⁾ *Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojileri Enstitüsü, İnciraltı, İzmir*
- ⁽¹³⁾ *UNDP Türkiye, Birlik Mah.2. Cad. No:11, Çankaya, Ankara*

Özet

Rubicon Vakfı ve SAD-AFAG 2008 senesinde ortaklaşa bir çalışma ile Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Yönetim Planlaması projesini geliştirdi ve BBI Matra fonuna başvuruldu. Gökova ÖÇKB yönetiminde en önemli karar vericiler durumunda olan ÖÇKK Başkanlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü'nün görüş ve projeye destekleri alınmıştır. Proje Ocak 2009'da başlamış olup, 22 aylık süreç sonunda Kasım 2010'da tamamlanması planlanmaktadır. Toplam bütçesi 219.000 avro olan proje tüm Gökova ÖÇK Bölgesinin deniz ve kıyı alanlarını kapsamaktadır ancak -projenin adından da anlaşılacağı üzere- bölgede iç kesimler ve karasal ekosistem projeye dâhil değildir.

Projenin temel hedefi, Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin "Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Yönetim Planı" taslağının hazırlanması ve ülkemizde benzer uygulamalarda örnek olabilecek bir "Yönetim Modeli" oluşturulmasıdır. Bu hedefe ulaşılması ile beklenen sonuç Gökova Körfezi'nin biyolojik değerleri ile korunması ve alandaki sosyo-ekonomik faaliyetlerle birlikte bölgenin doğal değerleri korunarak sürdürülebilir bir *kıyı-deniz alanları bütünleşik yönetim planlaması* ve *yönetim modeline* kavuşmasıdır. Projenin uzun vadede faydası ise, Türkiye'de denizel ve kıyı biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlaması ve ülke çapında ilgili ulusal kurum-kuruluşlar ile yerelde mülki idare, yerel yönetimler ve STK'lar tarafından etkin uygulanabilecek bir kıyı-deniz alanları yönetim modelinin oluşturulmasıdır.

Anahtar sözcükler

Özel Çevre Koruma Bölgesi, deniz ve kıyı alanları, bütünleşik deniz ve kıyı alanları yönetimi, Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi, Ege Denizi, AB balıkçılık mevzuatı, balıkçılığa kapalı alanlar

Giriş

Türkiye'de ODTÜ bünyesinde Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi'nin (KAY-TMK) kurulduğu 1993 senesinden bu yana üzerinde çalışılan ve geliştirilmeye devam edilen KAY (kıyı alanları yönetimi) kavramı 1990'ların sonunda BKAY (bütünleşik kıyı alanları yönetimi) şekline bürünmüştür. Makaleye konu olan bu proje ile ülkemizde gelinecek nokta ise sadece *kıyı alanları* bütünleşik yönetimi değil *kıyı ve deniz alanları* bütünleşik yönetimidir.

Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin tümünü kapsayacak şekilde bütünleşik bir yönetim planlamasına ihtiyaç vardır. Gökova ÖÇK Bölgesi 12/06/1988 tarih ve 88/13019 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile tespit ve ilan edilmiştir. Özel Çevre Koruma Bölgesi statüsü verilerek ilan edilen bölge günümüze büyük oranda korunmuş olarak gelmiştir. Ancak zaman içinde artan insan baskısı ve farklı kullanım talepleri karşısında Gökova Körfezi'nin bundan sonraki süreçte dikkatli ele alınması ve bütüncül planlanması gerekliliği hasıl olmuştur. Başka bir deyişle, bölge yapılaşma ve kara avcılığına karşı koruma altında olmasına karşılık diğer sosyo-ekonomik faaliyetler ve sektörel kullanımlar bakımından kapsamlı bir yönetim planlaması dâhilinde ele alınmalıdır. Aksi takdirde insan kullanım baskısı daha da artacak, talepler yoğunlaşacak ve düzensiz bir gelişmeye doğru risk artacaktır. Bunların ötesinde gerek sektörler içinde gerekse sektörler arasında anlaşmazlıklar gözlenecektir. Kıyı ve deniz alanları bütünleşik yönetim planı olmayan bir bölgede, doğal olarak insan kullanım baskısı ve doğayı tahrip edici faaliyetlerin artacaktır. Bunların sonucunda bölgede korunması tasavvur edilen ekosistem, doğal yaşam alanları ve biyolojik çeşitlilik üzerine baskılar ve tahribat meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır. 1991 senesinden bu yana günümüze kadar Gökova Körfezi'nde farklı deniz ve kıyı koruma-araştırma çalışmaları yapan SAD araştırmacıları ve akademisyenleri bu sorunları yerinde tespit etmiş, söz konusu baskıları ve bazı durumlarda olumsuz sonuçlarını müşahade etmişlerdir.

Aynı alanda önceki dönemlerde denizel biyolojik çeşitlilik üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri ÖÇKKB tarafından 2005 ve 2006 senelerinde İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü'ne yaptırılan Gökova ÖÇK Bölgesi Denizel Biyolojik Çeşitlilik Tespiti (Oceanos) projesidir. Oldukça hassas bir çalışma ile Gökova ÖÇK Bölgesinin tüm kıyıları dalış yolu ile sualtından taranmış ve görsel izleme ve fotoğraflama yöntemi ile deniz canlıları tür sayısı, yoğunluk ve dağılımları belirlenmiştir (Okuş ve diğ., 2006). Kapsamlı sonuçlar ortaya koyan Oceanos projesi bölgenin denizel

eriştesinin (*Posidonia oceanica*) varlıkları bilinmektedir. Ülkemizde balıkçılık sektöründe ekonomik değeri yüksek, Gökova Körfezi'nde bulunan bazı türler de önemlidir; bunlar beyaz lahos (*Epinephelus aeneus*), kara lahos (*Epinephelus costae*), böcek (*Palinurus elaphas*), çipura (*Sparus aurata*), karides (*Penaeus kerathurus*), karagöz (*Diplodus vulgaris*), kırma mercan (*Pagellus erythrinus*), ahtapot (*Octopus vulgaris*) ve dil balığı (*Solea solea*) dır.

Çalışma alanı

Gökova Türkiye'nin en büyük körfezlerinden biri olup, ülkenin güneybatı ucunda, Ege ve Akdeniz'in kesiştiği bir noktadadır. Gökova Körfezi, kuzeyde Bodrum Yarımadası Hüseyin burnu ile güneyde Datça Yarımadası Knidos burnu arasındaki sanal çizginin doğusunda kalan deniz ve kıyı alanlarını ifade eder. Doğu-batı ekseninde uzunluğu yaklaşık 92 km ve körfezin orta hizasında genişliği yaklaşık 20 km'dir. Tüm Gökova Körfezi'nin deniz alanı 1851 km² ve Gökova ÖÇK Bölgesi deniz alanı ise 307 km² dir. Gökova Körfezi'nin tümünde kıyı uzunluğu yaklaşık 500 km ve Gökova ÖÇK Bölgesi kıyı uzunluğu ise 272 km (adalar dâhil)'dir. Gökova Körfezi tümüyle Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biri ve özellikle mavi tur olarak adlandırılan yat rotasının en önemli bacaklarından biridir. Bu büyük körfezde Bodrum hariç büyük yerleşim merkezleri yoktur. ÖÇK Bölgesi içinde Akyaka en büyük yerleşim yeri olup, yanısıra Gökova beldesi ile Akçapınar, Akbük (Sarnıç), Çamlı, Taşbükü, Karaca, Bayır ve Aşağı Bördübet gibi düşük yoğunluklu nüfusa sahip köy ve mahallerden başka yerleşim yoktur. Ayrıca önemli bölümünün ÖÇKB statüsünde ve 1. derece doğal sit alanı olması nedeniyle Gökova ÖÇK Bölgesinde kıyıda yapılaşma çok seyrek ve kıyılar büyük oranda doğal yapısını ve orijinal peyzajı korumaktadır.

Projenin amaç ve kapsamı

Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin "Kıyı ve Deniz Alanlarının Bütünleşik Yönetim Planı" taslağının hazırlanması ve ülkemizde örnek olabilecek bir Yönetim Planlaması modeli oluşturulması projenin temel amaçlarıdır. Proje süresince yürütülecek çalışmalar sonucunda ulaşılmayı planlanan birinci amaç; Gökova Körfezi'nin biyolojik değerleri ile korunması ve alandaki sosyo-ekonomik faaliyetlerle birlikte bölgenin sürdürülebilir bir *deniz-kıyı alanları bütünleşik yönetim planlamasına* kavuşmasıdır. Projenin uzun vadede beklenen katkısı ise, Türkiye'de denizel ve kıyı biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlaması ve ülke çapında ilgili ulusal kurum-kuruluşlar ile yerelde mülki idare ve yerel yönetimler tarafından etkin uygulanabilen yönetim planlaması modeli oluşmasıdır.

Projenin kapsamı ekolojik boyutun yanısıra sosyo-ekonomik boyutu da içermekte olup, yöre halkının geçimi de göz önünde bulundurularak bütüncül bir değerlendirme yapılmaktadır. Ayrıca insan faaliyetlerinin doğal ve kültürel değerlerin üzerinde yaptığı baskılar ve çözüm önerilerinin getirilmesi de proje faaliyetleri arasındadır. Balıkçılık yönetimi dâhil "Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Planlaması ve Yönetimi" üst başlığında mevzuat çalışmaları da yapılması ve uygulamada ilgili kurum-kuruluşların önceden işlerini kolaylaştıracak mevzuat taslaklarının hazırlanması proje faaliyetleri içinde yer almaktadır.

Projenin birincil prensibi, proje çalışmaları ve çıktıları kapalı devre bir yapıda sadece yürütücü STK'lar olarak çalışmak değil, karar verici, uygulayıcı ve bölgeyi kullanan paydaşlar konumundaki kurumlar ve denize dayalı sektör temsilcilerinin etkin katılımları ile "Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik

Yönetim Planlaması" nı tartışmak ve birlikte hazırlamaktır. Bu bağlamda, ÖÇKKB, TKB KKGM, Denizcilik Müsteşarlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Muğla Valiliği, Akyaka Belediyesi (gerektiğinde Milas ve Marmaris Belediyeleri), bölgedeki su ürünleri kooperatifleri, tekne tur kooperatifleri ve yerel STK'lar (Gas-Der, Akyaka Kent Konseyi) müzakere ve planlama sürecinin önemli aktörleri olarak rol üstlenmektedir.

Yöntem

22 ay sürecek projede tüm Gökova ÖÇK Bölgesi sınırları içerisinde (deniz ve kıyı alanlarında) konusunda uzman bilim adamları, akademisyen, uzman ve saha araştırmacıları tarafından; ekolojik bileşenler, sosyo-ekonomik bileşenler ve tehditler-baskılar üzerine saha araştırmaları ve literatür çalışmaları yapılmaktadır. Toplam 12 danışman ve uzman aşağıda belirtilen araştırma başlıklarında görev yapmaktadır. Ayrıca, tüm çalışmalar boyunca yerel yönetim temsilcileri, çiftçiler, balıkçılar, turizmciler, tur teknecileri, STK'lar, esnaf ve halk ile temaslar kurularak, Gökova ve kendileri için beklentileri ve düşünceleri anketler yoluyla öğrenilmektedir. Araştırma bulguları ve veriler coğrafi bilgi sistemi (CBS) ile sayısal ortama aktarılarak analiz edilecektir. CBS çıktıları ise hem planlamada kullanılacak hem de ilgili paydaşlarla paylaşılacaktır. Proje faaliyetleri aşağıda belirtilen dönemlerde yürütülmektedir.

- I. 01 Ocak - 31 Haziran 2009
- II. 01 Temmuz - 31 Aralık 2009
- III. 01 Ocak - 31 Haziran 2010
- IV. 01 Temmuz - 31 Ekim 2010

I. dönem hazırlık ve planlama, II. ve III. dönem saha ve literatür çalışmaları, danışman ve uzmanların raporlamaları, eğitim çalışmaları, paydaş toplantıları ve ilgili kurumlarda proje tanıtım ve anlatımı, bilgi alışverişi. IV. dönem yönetim planlaması ve yönetim modeli seçimi, proje final raporu ve proje kitabının basılması olarak planlanmıştır.

Proje süresince geniş katılımlı paydaş toplantıları düzenlenerek yerel halkın projeye katılımı da hedeflenmiş ve bunlardan ilki 4–8 Aralık 2009 tarihlerine Akyaka ve Gökova yerleşimlerinde yapılmıştır. Daha sonra balıkçılık, günübirlik tekne turları, turizm (otel, pansiyonlar) ve tarım sektörlerini temsil eden yerel meslek sahipleri ile birebir görüşmeler ve anketler yapılmıştır.

Yönetim planlamasına yönelik araştırma çalışmaları

Kıyı ve deniz alanları bütünlüklü yönetim planlaması yapılabilmesi için öncelikle bazı temel bilgilerin mevcut olması gerekir. Bölgede önceki yıllarda yapılan Oceanos projesi ile SMAP III Gökova Projesi verilerinden, ayrıca ÖÇKK Başkanlığının kirlilik analiz sonuçları ve SAD'ın önceki saha çalışma sonuçlarından yararlanılmış, mükerrer çalışmalardan kaçınılmış ve yukarıda söz edilen proje/çalışmalardan elde edilemeyen bilgileri karşılamak amacıyla aşağıdaki kategorilerde araştırmalar tasarlanmış, icra edilmiş veya edilmeye devam edilmektedir.

Ekolojik bileşenler (deniz, kıyı ve sualtı ekosistemlerinde)

Akdeniz keşiş foku (*Monachus monachus*), deniz balıkları, Kum köpekbalıkları (*Carcharinus plumbeus*), makrobentik fauna, avifauna ve deniz çayırları (*Posidonia oceanica*) ekolojik bileşenler kapsamında değerlendirilmişlerdir.

Sosyo-ekonomik bileşenler (deniz ve kıyılarda)

Balıkçılık, balık çiftlikleri, turizm (otel, motel, pansiyonculuk, eko-turizm, sörf, trek, kuş gözlem), deniz turizmi (günübirlik tekne turları, yatçılık, tekne demirleme, gecelik barınma ve seyir güvenliği), tarımsal faaliyetler (kıyı bölgelerinde yapılan tarım faaliyetleri)'dir.

Kıyı coğrafyası ve habitat sınıflandırması

Sualtı, deniz, kıyı biyolojik çeşitliliğin görüntülenmesi ve belgelenmesi

Sorun analizi ve hedef çözüm analizi paydaş toplantıları

Balıkçılar, turizmciler (otel, motel, pansiyonculuk, eko-turizm), günübirlik tekne turları ve yatçılar ve çiftçiler ile gerçekleştirilmiştir.

Tehditler ve baskılar

Doğal kaynaklara, habitatlara ve biyolojik çeşitliliğe karşı tehditlerin belirlenmesi, kıyı gelişimi ve yapılaşmaların doğaya oluşturduğu baskıların analizi ve deniz kirliliği (yağlı atıklar ve katı atıklar) bu kapsamda değerlendirilmeye başlanmıştır.

Tüm verilerin Coğrafi Bilgi Sistemine (CBS) aktarılması

Proje kapsamında tüm elde edilen verilerin sayısallaştırılması ve veritabanına aktarılması ve daha sonra sayısallaşan bu verilerin CBS'e aktarılması çalışmalarını içermektedir.

Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Yönetim Planlaması

Paydaşların katılımı ve desteği ile Gökova ÖÇK Bölgesi için uygulanabilir bir kıyı ve deniz alanları bütünleşik yönetim planlamasının yapılması. Planlama çatısı kurulurken ekosistemlerin önemi ve kalitesinin belirlenmesinde anahtar rol oynayan biyolojik çeşitlilik, ekosistem üzerine baskı yaratan ana insan faaliyetleri değerlendirilmeye alınacaktır. Yukarıdaki alt başlıklarda verilmiş olan tüm veri kategorileri CBS çıktıları ayrı ayrı ve bileşik katmanlar olarak incelenerek biyolojik çeşitlilik sıcak noktaları, sorunlar ve tehditler ile çatışma noktaları ortaya koyulacak ve buna göre yönetim planlaması üretilecektir.

Yönetim Modeli oluşturulması

Projeyi bütünleyici diğer faaliyetler

Bir üst bölümde açıklanmış olan ana çalışmaların yanısıra aşağıdaki başlıklarda ek çalışma ve faaliyetler yapılmaktadır;

Hukuk ve mevzuat çalışmaları

Projenin önemli hedef ve konularında biri de 1967/2006/EC sayılı “Akdeniz’de balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için yönetim tedbirleri hakkında Konsey Tüzüğü”nün Gökova Körfezi’nde uygulanması için mevzuat uyumunun sağlanması ve gerekiyorsa kapasite geliştirme ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Türkiye, AB ortak balıkçılık politikası ve bu politikanın uygulanmasını sağlayan AB müktesebatına uyum amacıyla bazı çalışmalar yapmakla birlikte 1967/2006/EC sayılı Tüzüğe uyum ve uygulama henüz gerçekleşmemiştir. Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi Kıyı ve Deniz Alanları Bütünleşik Yönetim Planlaması projesi işte bu boşluğu doldurması bakımından ayrı bir işleve sahiptir ve yapılacak bu çalışmalar Türkiye’nin Ege ve Akdeniz’deki benzer körfezleri ve deniz alanları için de uygulama örnekleri yaratacaktır.

Eğitimcinin eğitimi seminerleri

Kıyı ve deniz alanları bütünleşik yönetimi ve korunması konularında Muğla Üniversitesi, ODTÜ Deniz Araştırmaları Merkezi, Fransa (Tour de Valat Vakfı), Hollanda (EUCC) ve ÖÇKK Başkanlığı’ndan uzmanlar 3-5 Ekim 2009 tarihlerinde Akyaka’da eğitim seminerleri vermişlerdir. İlgili tüm resmi kurum ve kuruluşların (Muğla Valiliği, Çevre ve Orman Bakanlığı, ÖÇKK Başkanlığı, Jandarma, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı) temsilcileri ile yerelde Akyaka Belediyesi, yerel STK’lar (Gas-Der ve Akyaka Kent Konseyi), su ürünleri kooperatifleri ve yerel halktan geniş bir katılımcı kitlesine eğitimler verilmiş, çalışma grupları oluşturulmuş, konu üzerinde tartışmalar yapılmış ve saha ziyareti düzenlenmiştir.

Organik balık yetiştiriciliği

Her ne kadar Gökova Körfezi’nin tümünde hiçbir balık çiftliği faaliyetine artık izin verilmiyor ve sonuçları bu projede kısa vadede doğrudan bölgede kullanılmayacak ise de organik balık yetiştiriciliğinin (OBY) teknik açıdan fizibilitesi ve organik balık yetiştiriciliği teknik kriterleri ortaya çıkarılmaktadır. İleride, OBY Gökova’da veya Türkiye’de başkaca bir diğer kıyı ve deniz alanında, sürdürülebilir alan kullanımı ve doğa koruma sağlama ile sağlıklı bir kıyı-deniz alanları bütünleşik yönetim planlaması yapılması ve uygulanması adına faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Konunun gıda güvenliği ve sağlıklı beslenme ile yakın alakalı olması nedeniyle kısa vadede ülkede bilinir hale geleceği ve gündemde tartışılacağı düşünülmektedir. Ayrıca organik balık yetiştiriciliği ile ilgili ulusal mevzuat ve AB müktesebatı karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Organik balık yetiştiriciliği mevzuatı AB müktesebatına uyumlu hale gelecek şekilde ilgili düzenleme veya ilaveler hazırlanmaktadır.

ÖÇKKB ile Cinquo Terra Milli Parkı Eşleşmesi

Rubicon ve SAD-AFAG tarafından ÖÇKK Başkanlığı’na sunulan alternatifler arasında, Kurum Avrupa’da denize kıyısı olan birçok farklı deniz milli parkından biri olan Cinquo Terra Milli Parkı’nı (İtalya) seçmiştir. Cinquo Terra Milli Parkı idaresine proje yürütücüsü STK’lardan gönderilen teklif

mektubuna oldukça olumlu bir yanıt gelmiştir. Her iki resmi kurum arasındaki işbirliği ve bilgi ve deneyim alışverişi esaslarını belirleyen taslak mutabakat zaptı üzerinde çalışılmaktadır.

Deniz kirliliği ölçümleri

ÖÇKKB Gökova ÖÇK Bölgesinde son üç senedir 11 noktada kapsamlı deniz suyu kalitesi ölçümleri yapmaktadır. Ölçülmeyen bir diğer parametre olan yağ ve gres bu proje kapsamında aynı istasyonlarda SAD tarafından akredite bir laboratuara ölçümü yaptırılmaktadır. Günöbirlik tekneler ve yatların neden olduğu yağlı atıkların denizdeki birikimini ve farklı demir veya barınma yerlerinde mukayeseli konsantrasyonu ölçölecektir. Elde edilen veriler ÖÇKK Başkanlığı'na teslim edileceği gibi CBS veri tabanına girilerek yat ve günöbirlik teknelerin neden oldukları yağlı atık kirlilik tehdidinin boyutu anlaşılacak ve yönetim planlamasında uygun daha gerçekci çözümler üretilebilecektir.

Balıkçılığa kapalı küçük deniz alanları

SAD-EKOG, bu projeye paralel amaçlarla UNDP-GEF destekli balıkçılığa kapalı alanlar oluşturulması amacıyla başka bir proje geliştirmiş ve 2009 ile 2010 senelerinde projeyi tamamlamıştır. SAD proje yürütöcöleri, akademik danışmanların rehberliğinde su ürünleri kooperatifleri ile ilgili resmi kurumlarla hem bilimsel toplantılar gerçekleştirmekte hem de uygulama, koruma-kontrol ve izleme üzerine görüşmelere devam etmektedir. Kontrol ve yasadışı balıkçılığı izleme konunun en hassas ve güçlendirilmesi gereken bir alt başlığıdır. Bu amaçla SAD sadece Gökova'da değil ölkemizdeki tüm hassas ve korunan kıyı-deniz alanların izlenmesi için ölkemizde bu amaçla henüz kullanılmayan Otomatik Tanımlama Sistemi (AIS) ve radarla izleme (yerel VTS'ler) gibi teknolojik yöntemlerin kullanılmasını önermektedir. Projenin en önemli çıktılarından biri Gökova Körfezi'nde zeminde alglerde ve bölgenin yerli balıklarından lahos, orfoz, sinarit ve karides gibi deniz canlılarında ciddi azalma olduğu ve su ürünleri avcılığına karşı korunan alanlar olmadığı sürece denizel biyolojik çeşitliliğin daha da kötüye gideceğinin anlaşılması olmuştur. Bölgede faaliyet gösteren üç su ürünleri kooperatifi (Akyaka, Akçapınar ve Sarnıç Akbük Balıkçılık Kooperatifleri) ortakları ve başkanları öncelikli olmak üzere balıkçılık ile ilgili diğer paydaşların da geniş katılımı ile gerçekleştirilen toplantılar görüşmeler sonucunda Gökova ÖÇK Bölgesi'nde altı farklı küçük deniz alanı oluşturulmasında tam mutabakat sağlanmıştır. Söz konusu balıkçılığa kapalı alanların toplam denizalanı yüzey büyüklüğü yaklaşık 21 km² dir ve bu Gökova ÖÇKB deniz alanının %6,8 kadarını teşkil etmektedir. SAD, ODTÜ-DBE işbirliği ile daha önce 1999 senesinde Mersin Bozyazı'da ve 2004 senesinde Mersin Anamur'da ve aynı şekilde SAD 2002 senesinde İzmir Mordoğan Ayıbalığı mevkiinde olmak üzere toplam üç küçük deniz alanında benzer uygulamalar önermiştir. Bu teklif edilen düzenlemeler yöredeki kıyı balıkçılarının tam mutabakatı ve Tarım ve Köyışleri Bakanlığı uygun görüşü ile su ürünleri tebliğine girmiştir.

Yat ve günöbirlik tekne alan kullanım tespiti

Gökova ÖÇK Bölgesi deniz alanında yüksek sezonda yat ve günöbirlik teknelerin yoğunlaştıkları alanların ve sayılarının tespiti yapılacaktır. Böylelikle deniz alanı yönetim planlamasına önemli bir veri girdisi sağlanmış olacaktır.

Yönetim modeli oluşturulması

Kıyı ve deniz alanları bütünleşik yönetimi konusunda dünyada mevcut bir model seçilerek veya adapte edilerek en uygun "yönetim modeli" belirleme çalışmaları sürmektedir. Yönetim modelinde ise kurumlar arası koordinasyon ve iletişim ön planda tutulan temalardır. Yönetim planlamasında Open

Standart model incelenen yönetim modellerinden biridir (Anon, 2010b). Yönetim Planı modelinde “Açık Standartlar Modellemesi” değerlendirilmektedir. Üzerinde çalışılan bu model tüm paydaşların bilgisi dahilinde geliştirilen ve temel standart ve plan kararları dahilinde şartlara göre adaptasyon ve revizyon kabiliyetlerinin esnek tutulduğu bir yönetim planı modelidir. Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir olması odaklıdır. Bu modelin öngördüğü proje döngü yönetiminde önceden belirlenen standartlara bağlı kalarak değişen şartlara göre yeni çözümler üretmek ve üretilen çözümler hakkında paydaşların katılımı, iletişim ön planda tutulmaktadır. Projede görev alan uzmanlarca yapılan saha ve literatür çalışmaları, SAD-AFAG ve ÖÇKK Başkanlığı’nın farklı saha çalışmaları ve yönetim modeli geliştirme tecrübeleri, ulusal ve uluslararası uzmanların eğitim çalışmaları ve tecrübeleri ışığında, planlama stratejisi belirlenmiştir.

Değerlendirme ve sonuç

Öncelikle kıyı ve deniz alanları bütünsel yönetim planlamasına dair bir tanıma gereksinim vardır. Türkiye’de KAY-TMK’nın kurulduğu 1993 senesinden bu yana elde edilen deneyime dayanarak; *bütünsel kıyı ve deniz alanları yönetim planlaması* tanımı şu şekilde yapılabilir; *bir kıyı bölgesinde, deniz ve kıyıyı birlikte ele alarak, ekosistem öğelerini (biyolojik çeşitlilik, doğal yaşam alanları ve jeolojik yapı) ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısını (doğrudan veya dolaylı denize dayalı iş sektörleri ve geçim kaynakları) bütüncül bir yaklaşımla ve ilgili tüm paydaşların katkılarıyla değerlendiren, sürdürülebilir doğa koruma, sürdürülebilir gelişme ve alan kullanım başlıklarını kapsayarak; planlama, yönetim, uygulama, izleme ve plan revizyon esaslarını belirleyen kural ve prensiplerin bütünü.*

Bir kıyı alanında, kıyı ve deniz alanları bütünsel yönetim planlamasının yapılması için *biyolojik çeşitlilik* ve *sosyo-ekonomik* başlıklarında verilere birlikte sahip olunması gerekir. Bunun yanı sıra bölgede mevcut ve potansiyel tehditler ve baskı unsurları bilinmelidir. Bu üçlü sac ayağı alandaki ekolojik sıcak noktaları, insan faaliyetleri alansal dağılımı ve yoğunluğunu ve çatışma noktalarını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu üç öğeden birinin eksik olması durumunda sağlıklı planlama yapılması ve yönetimin icrasını mümkün kılmaz. Bütünsel kıyı ve deniz alanları yönetim planlaması, konusunda uzman kuruluş ve kişilerin katkıları ile hazırlandığı takdirde, Gökova ÖÇK Bölgesi’nde kıyı ve deniz alanları üzerindeki baskılar baştan kontrol edilebilecek ve doğal alanlar ve biyolojik çeşitliliğe yönelik tehditler bertaraf edilecek, ekosistem daha bilinçli bir şekilde izlenebilecek ve korunabilecektir. Yönetim modelinde ise ele alınması gereken en önemli konulardan biri, bütünsel alan yönetiminin verimli ve etkin şekilde yapılmasını teminen ilgili ulusal mevzuatın düzenlenmesi ve yürürlüğe koyulmasıdır. Türkiye’de şu anda kıyı-deniz alanları bütünsel yönetimi konusuna özel bir mevzuat olmadığından boşluk ve karmaşalarla karşılaşabilmektedir. Zira konunun doğası gereği çoklu kurum ve kuruluşun yönetime dahil olması ve icrada bulunma zorunluluğu vardır. Bu ise sıkı bir koordinasyon gerektirir. Bunu sağlamanın ilk şartı başlı başına konuyla ilgili hukuki düzenlemenin yapılması ve mevzuat çalışmasının tamamlanmasıdır. Yönetim planlamasında alanın senelik giderlerinin hesaba katılması ve yönetim giderleri için gelirlerin belirlenmesi ve aksamadan toplanabilmesi konusunun mevzuata bağlanması unutulmaması gereken konulardan biridir. Yönetim giderleri arasında bütünsel yönetim planının yürütülmesi, izlenmesi ve değerlendirmesi konuları vardır.

Özel Çevre Koruma Bölgelerinin en önemli vasıflarının, adından anlaşılacağı üzere, “özel” olması ve “çevrelerinin korunması” olduğu bilinmektedir. O yüzden bu tür alanlar 1980’li senelerin sonunda, ağır olarak kullanılmış diğer kıyı alanlarından ayrı tutularak bozulmamış halleri ile farklı bir statüyle koruma altına alınmışlardır. ÖÇKB statüsündeki “koruma” özelliğinden dolayı Gökova ÖÇK

Bölgesi de korunarak, alanın temel doğal değerleri bozulmadan ve yöre halkının geçimini olumsuz etkilemeden bütünleşik yönetim planlaması tasarlanmalı. Gökova’da yürüyen bu proje ile bu hedefe ulaşılabileceğine inanılmaktadır. Zira yeterli ve iyi tasarlanmış bir kıyı ve deniz alanları bütünleşik yönetim planlaması için gerekli tüm basamaklar dikkatli bir şekilde takip edilmektedir. Projenin başarıya ulaşması durumunda diğer deniz ve kıyı alanlarındaki ÖÇK bölgeleri için de bir model altlığı ve örnek oluşturacağı düşünülmektedir. Özellikle, ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracağı düşünülen ve GEF-4 ek desteği ile ÖÇKKB, TKB, DKMPGM ve UNDP TR ortaklığında yürütülen Türkiye’de Deniz Korunan Alanların Güçlendirilmesi projesine önemli katkılar sağlanacağına inanılmaktadır.

Kaynaklar

- Anon.(2010a), SMAP III Gökova Projesi Final Raporu ve Ekleri. Muğla Üniversitesi ve ÖÇKKB. Şubat 2010. Muğla.
- Anon. (2010b), Improving the practice of conservation, Open Standards, The Conservation Measures Partnerhip, Foundations of Success www.fosonline.org
- Okuş E., Yüksek A., Yokeş B., Yılmaz İ.N., Aslan-Yılmaz A., Karhan S.Ü., Demirel N., Demir V., Zeki S., Taş S., Sur H.I., Altıok H., Müftüoğlu A.E., Balkıs N., Aksu A., Doğan E., Gazioğlu C. (2006). Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesinin Kıyı ve Deniz Alanlarının Biyolojik Çeşitliliğinin Tespiti Projesi Final Raporu, (Sunulan Kuruluş, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı) ISBN:975-8273-91-4